

STAROKATOLICIZAM U ŠAPTINOVCIMA

“Pitaju me iz kojeg sam sela, di je žuta i zelena v(j)era”

TIHANA PETROVIĆ
Odsjek za etnologiju
Filozofski fakultet
41000 Zagreb, Đ. Salaja 3

UDK 284.8 (497.5 Šaptinovci)
Pregledni članak
Primljeno 1.III.1994.

Šaptinovci su danas jedina starokatolička župa u Slavoniji i jedna od malobrojnih u Hrvatskoj. Autoričino istraživanje pokazuje da prelazak dijela seljana na starokatoličku vjeru nije donio veće promjene u njihovom svakodnevnom životu i običajima. Starokatolička zajednica u Šaptinovcima nastala je kao odraz ukupnih socijalnih i političkih prilika u Hrvatskoj dvadesetih godina ovoga stoljeća.

UVOD

Starokatolicizam je pokret nastao kao posljedica reformnih gibanja u okviru katoličke crkve u Hrvatskoj dvadesetih godina ovog stoljeća.¹ Uzrocima, pojavom i djelovanjem toga pokreta do sada su se bavili tek rijetki istraživači, uglavnom povjesničari, sociolozi i povjesničari religije.

Iscrpan rad s naslovom “Reformni pokret dijela nižega katoličkog svećenstva u Hrvatskoj (1919 - 1924. god.)” objavio je povjesničar Zlatko Matijević 1989. Ovaj rad predstavlja solidnu osnovu za svakog istraživača starokatolicizma u Hrvatskoj. Napisan je korektno, ocrtava zamršenu društvenu i političku situaciju u vrijeme nastanka pokreta i donosi mnoštvo bibliografskih podataka.

---

¹ Osim u Šaptinovcima postoji još župa u Stenjevcu kraj Zagreba, a jedan broj vjernika se okuplja u crkvi u Ulici kneza Branimira 11 u Zagrebu. U najnovije vrijeme ta je crkva ustupljena na korištenje Crkvi cjelovitog evanđelja, koja je pomogla obnoviti i urediti crkvu. O župama koje su 1976. djelovale u Bosni i Hercegovini te Vojvodini vidi: Kolarić, 1976 : 170.

Sociolozi su Hrvatsku katoličku crkvu (starokatoličku) svrstali među male vjerske zajednice. U svjetskoj se literaturi umjesto izraza mala vjerska zajednica koristi termin sekta, a za veliku vjersku zajednicu crkva. Izrazi velika i mala vjerska zajednica ne moraju odgovarati u svim sredinama. Može se dogoditi, kao što je to slučaj sa Hrvatskom katoličkom crkvom, da je u Hrvatskoj ubrajamo u malu vjersku zajednicu dok se nacionalne crkve u nekim zemljama ubrajaju u velike vjerske zajednice. Izrazi velike i male vjerske zajednice imali bi jasniji smisao kad bi se mogli i brojčano odrediti. Glavne razlike u religiji nisu posljedica njihove razlike u broju vjernika nego u njihovoj vjerskoj zainteresiranosti (Dugandžija, 1990: 9, 10). Teolog Juraj Kolarić za male vjerske zajednice koristi naziv sljedba (Kolarić, 1976).

O religioznosti i pojavama vezanim uz male zajednice skoro da i nema literature. Za velike vjerske zajednice slučaj je obrnut, postoji mnoštvo različite literature iz različitih struka. Hrvati i većina južnoslavenskih naroda vezala se za pojedine konfesije iz grupa tzv. velikih vjerskih zajednica. Pojedine male vjerske zajednice raširile su se po čitavom području nekadašnje Jugoslavije, ali je uočeno da su prvenstveno bile raširene u sjevernom, tj. panonskom području (Flere et al., 1986:1,2).

U Europi su male vjerske zajednice uglavnom nastale iz krila kršćanskih crkava. Nastajale su sve od ranih kršćanskih vremena, veći broj je nastao za vrijeme reformacije. Najveći broj nastaje u 19. stoljeću iz krila protestantizma. Proces širenja i nastanka novih vjerskih zajednica nastavljen je i u 20. st. Prve male vjerske zajednice u južnoslavenskim zemljama nastaju u prvim desetljećima 20. stoljeća.

Male vjerske zajednice uglavnom nastaju kao oporba zvaničnim crkvama pokazujući da se ne slažu sa svijetom u kojem su bogatstva nepravedno raspodijeljena. Članovi takvih zajednica, tj. vjernici uglavnom su pripadnici nižih društvenih slojeva, nacionalnih manjina ili rubnih dijelova stanovništva. Male odvojene zajednice, u kojima se nitko nije naročito isticao svojim bogatstvom, pružale su im socijalnu sigurnost, a takve zajednice omogućavale si im i veću religioznost (Dugandžija, 1990 :11,12).

HRVATSKA KATOLIČKA CRKVA

Samostalna "Starokatolička crkva" nastala je na prvom "Starokatoličkom kongresu" održanom u rujnu 1871. u Münchenu. Tada su predstavnici iz raznih europskih zemalja odbacili "novouspostavljene nauke" sa Prvog vatikanskog koncila (sabora) održanog u Rimu 1869/70. Na tom je crkvenom saboru bio prihvaćen nauk o papinoj nepogrešivosti po kojoj kao službena osoba može donositi za svu Crkvu konačne odluke koje se tiču vjere i morala.

Starokatolička crkva je najprije ozakonjena 1875. u Njemačkoj, a zatim je 1877. isto učinilo i Austro - ugarsko zakonodavstvo. Starokatolička crkva ukida nerazrješivost braka i svećenički celibat, a donosi i reforme u poimanju ispovijedi, posta, itd. (Kolarić, 1976:161-163).

Starokatolička crkva u Hrvatskoj nastala je kao rezultat reformnog pokreta nižeg katoličkog klera nezadovoljnog svojim položajem u crkvenoj organizaciji i lošim ekonomskim stanjem. Počeci tih nezadovoljstava počinju se izražavati neposredno prije početka I. svj. rata, a jače se počinje izražavati nakon rata. Godine 1919. objavljena je brošura "Savremene želje katoličkog nižeg klera države SHS" koja je sadržavala smjernice za dalji rad pokreta. Ta je brošura bila uvezana u korice žute boje pa je zbog toga cijeli pokret nazvan "žuti" pokret. "Žuti" je pokret bio najjača struja unutar reformnih gibanja katoličkog svećenstva. Istodobno su djelovale i druge skupine i pojedinci koji su imali svoje viđenje reforme Katoličke crkve (Matijević, 1989: 3, 10, 62). Nakon brojnih kriznih situacija kada su pojedine struje jačale, a pojedine slabile unutar pokreta osnovana je Hrvatska katolička crkva. Međutim kriza se time samo produbila pa dolazi do konačnog raskida svih veza sa Katoličkom crkvom. Jedini izlaz postojao je u prijelazu sljedbenika Hrvatske katoličke crkve na starokatoličku vjeroispovijest. Tu ideju proveo je bivši splitski kanonik i župnik Marko Kalodera. Državni organi nisu dali dozvolu za rad novoj Hrvatskoj Katoličkoj Crkvi¹, pa je prihvaćen novi naziv "Hrvatska starokatolička crkva" (HSC). Taj je naziv omogućavao priznanje na temelju austrijskog zakona iz 1874. kada je "starokatolička crkva" bila službeno priznata u Austro - Ugarskoj (Matijević, 1989: 54-60; Kolarić, 1976 :164-165).

Prvi sabor Hrvatske starokatoličke Crkve održan je u siječnju 1924. u Zagrebu. Na tom je saboru proglašeno osnivanje HSC, a za prvog biskupa izabran je Marko Kalodera koji je još iste godine posvećen za biskupa u Utrechtu.

U godinama nakon priznanja broj vjernika ove Crkve se povećavao. No, nesporazumi i sukobi unutar Hrvatske starokatoličke crkve tridesetih godina slabili su pokret. 1933. su Marko Kalodera i Hrvatska starokatolička crkva isključeni iz Utrechtske unije.² Za vrijeme II. svj. rata bilo je zabranjeno djelovanje (Kolarić, 1976:166).

1954. osnovan je Savez starokatoličkih crkava SFRJ. Iste je godine osnovana "Hrvatska narodna starokatolička crkva" sa sjedištem u Stenjevcu, koju je priznavala Utrechtska unija. Hrvatska starokatolička crkva ostala je i nadalje izvan Utrechtske unije.

Nesporazumi unutar Hrvatske starokatoličke crkve sredi su 1973, a tada je (nakon dugogodišnjih nastojanja) ponovo uspostavljen kontakt i sa Utrechtskom unijom.

Konačno je u srpnju 1974. uspostavljeno jedinstvo između "Hrvatske narodne starokatoličke crkve" i "Hrvatske starokatoličke Crkve". Nova vjerska zajednica uzima ime "Hrvatska katolička crkva" (Kolarić, 1976:166-168).

Pretpostavlja se da ova Crkva ima oko 4 000 vjernika u Hrvatskoj, no točnijih podataka nema jer se ne vodi službena evidencija. Do II. sv. rata postojala je Starokatolička bogoslovna škola u Zagrebu. Nakon rata studenti se školuju u inozemstvu, u Bernu ili

¹ Utrechtska unija je nastala 1889. udruživanjem jansenističke Crkve Utrechta sa starokatoličkom crkvom (Kolarić, 1976 :162). Popis članica Utrechtske unije iz 1956. vidi u: Kolarić, 1976:171.

u Bonnu. Službeni kontakti sa rimokatoličkom crkvom tj. nadbiskupijom u Zagrebu ne postoje (Kolarić, 1976:170-171).³

NAUČAVANJE I LITURGIJA

U vjerskom naučavanju sljedbenici Hrvatske katoličke crkve priznaju i tumače samo Bibliju, a u liturgiji priznaju samo narodni jezik. Koriste se katoličkim liturgijskim i obrednim knjigama. Smatraju da je najveći autoritativni organ u Kristovoj crkvi sabor, odbacuju dogmu o papinoj nepogrešivosti, te celibat (Kolarić, 1976:168-169). Slave gotovo sve katoličke blagdane vezane uz Bl. Djevicu Mariju, ali odbacuju katoličke dogme o Bezgrešnom začeću i Uznesenju Marijinu. Sedam je sakramenata koji imaju isti smisao kao i katolički (Kolarić, 1976 :168-169).

UREĐENJE CRKVE

Crkvom upravlja sinodalno vijeće koje čine svećenici i laici na čelu s biskupom. Sinode (sabori) održavaju se svake četvrte ili pete godine (ili prema potrebi). Na njima se raspravlja o vjerskim, upravnim i financijskim problemima. Starokatolička, odnosno Hrvatska katolička crkva ima i svoju izdavačku djelatnost (Kolarić, 1976 :170-172).

Nakon II. vatikanskog koncila uvedene su mnoge reforme u organizaciji i liturgiji rimokatoličke crkve (upotreba narodnog jezika u liturgiji, obnova liturgije, obnova discipline posta i oprosta, i dr.), smanjuju se razlike između Starokatoličke i Katoličke crkve. Dapače, smatra se da starokatoličke crkve mogu igrati posredničku ulogu u svjetskom ekumenskom pokretu kao "Crkva sredine" između katoličke Crkve i drugih kršćanskih Crkava (Kolarić, 1976:172, 173).

STAROKATOLICI U ŠAPTINOVCIMA

Prije II. svj. rata u Slavoniji je bilo nekoliko starokatoličkih župa: u Osijeku, Habjanovicima, Lukaču, a dosta ih je bilo i u Slavonskoj Posavini. O rasprostranjenju župa u Slavoniji i Hrvatskoj uputno je pogledati u Hrvatski katolički kalendar *Grgur Ninski*.⁴ One su prestale postojati za vrijeme II. svj rata ili neposredno nakon rata. Tada je zabranjeno djelovanje Hrvatskoj starokatoličkoj crkvi, proganjani su vjernici i svećenici, a mnoge crkve su srušene (Kolarić, 1976 :166). Jedan od snažnijih centara starokatolicizma u Hrvatskoj između dva rata bila je Koprivnica. Do danas se održalo tek nekoliko starijih vjernika u selu Kutnjaku (Sabolović - Krajina, 1991:157).

---

³ Podatke sam dobila zahvaljujući dr. Milivoju Barbariću, svećeniku Hrvatske katoličke crkve u Zagrebu.

⁴ Kalendar *Grgur Ninski* je izlazio od 1930 do 1939. Tu se za određena godišta navode popisi župa i broj vjernika po župama.

Cilj istraživanja je bio zabilježiti i opisati, koliko je to bilo moguće, pojavu i razvoj starokatolicizma na konkretnom primjeru u selu Šaptinovcima budući da je to, kako je već spomenuto, danas jedina takva seoska župa u Hrvatskoj, te utvrditi kako i koliko se ova promjena odrazila na svakodnevni život u selu.

O starokatolicizmu u Šaptinovcima gotovo da i nema podataka, osim jednog manjeg napisa iz starokatoličkog kalendara *Grgur Ninski*. Okosnicu istraživanja činilo je terensko ispitivanje, tj. građa skupljena u razgovoru s kazivačima. Ispitivanje je provedeno krajem 1993. i 1994. Nastanak i život starokatoličkog pokreta, a onda i starokatoličke zajednice u Šaptinovcima od nastanka do danas, mogao se rekonstruirati na osnovu kazivanja i podataka dobivenih od svećenika Stjepana Topolskog i njegove obitelji, te kazivača koji su htjeli govoriti o nastanku ove vjerske zajednice u selu. Njihovom dobrotom i susretljivošću dobila sam na korištenje arhivske podatke i video materijal na kojem se mogu vidjeti starokatolički obredi i svečanosti. Prilikom istraživanja fotografirana je crkva (izvana i unutrašnjost), kao i župski stan.⁵ Osim podataka koji se tiču starokatoličke župe u selu, donosim i neke podatke koji govore o hodočašćima na koja se odlazili iz ovog sela, te o proslavi crkvenog blagdana sv. Vida.

U etnološkoj literaturi selo Šaptinovci gotovo je nepoznato. Podatke o selu donose tek istraživači koji se bave etnografijom našičkog kraja.⁶ Poznatije je dijalektolozima po Ivšićevom, još 1907, objavljenom radu s naslovom "Šaptinovačko narječje" (Ivšić, 1907). Selo Šaptinovci nalazi se u Podravskoj Slavoniji, 12 km sjeverozapadno od Našica. Od prvog većeg naselja Đurđenovca udaljeno je 5 km. Selo se smjestilo u plodnoj ravnici kraj rijeke Iskrice koja teče današnjim središtem sela. Selo je izolirano od glavnih prometnica (cesta i željezničke pruge), a to je u znatnoj mjeri pridonijelo da se do danas sačuvao stari ekavski govor i starija akcentuacija (Sekereš, 1966:223). Prvi puta se ovo selo spominje u povijesnim izvorima krajem 15. stoljeća (Pavičić, 1953:155). Prema lokalnoj predaji selo je dobilo ime za vrijeme Turaka. Priča se da su ljudi pri bijegu šaputali da ih ne čuju Turci.

Stanovnici sela bavili su se samo zemljoradnjom i stočarstvom do II. svj. rata. Do šezdesetih godina prošlog stoljeća nije bilo obrtnika - majstora u selu, a gotovo svi su došli kasnije kao doseljenici.⁷ Krajem 19. stoljeća, točnije 1883. kad je osnovana tvornica za preradu drveta u Đurđencu, manji broj stanovnika zaposlio se u industriji, ali su i dalje živjeli u selu. Veći broj stanovnika zaposlio se u lokalnoj industriji nakon II. svj. rata, a jedan dio je u potrazi za poslom krenuo u druge krajeve Hrvatske (naročito u

⁵ Fotografije je načinio mr. Ž. Španiček, konzervator u Regionalnom zavodu za zaštitu spomenika kulture u Osijeku.

⁶ Za sada podatke o etnografskim karakteristikama sela treba tražiti u radovima I. Jurković, Lj. Marks i T. Petrović, a oni se ne odnose samo na Šaptinovce nego obrađuju različite teme iz etnografije i folkloristike našičkog kraja.

⁷ Vlastiti terenski zapisi. Razni kazivači. Podatke o selu uglavnom donosim prema kazivanjima Franje Sokolića, majstora bačvara iz Šaptinovca. On je inače i član župskog vijeća u starokatoličkoj crkvi. Ostali kazivači su bili: Stjepan Topolski (1951), Ana Andrić rođ. Abičić (1932), Eva Stević rođ. Kuzolić (1916), Dragica Abičić rođ. Kovač (1955). Kazivači još uvijek koriste nazive starokatolici, starokatolicizam, iako je službeni naziv Hrvatska katolička crkva.

Primorje kao turistički radnici "na more") i u inozemstvo (najviše u Njemačku). U popisu stanovništva 1991. selo je brojilo 758 stanovnika.⁸

Stanovnici sela ponosno ističu da su Šokci, Hrvati i katolici. U Šaptinovcima postoje dvije, naizgled prilično slične, crkvene građevine. Obje su u središtu sela. Jedna je crkva rimokatolička ili "zelena", a druga starokatolička ili "žuta". Obje su posvećene svetom Vidu, koji je ujedno i zaštitnik sela. Crkveni, tj. seoski god ovdje nazivaju "kirvaj". Slavi se na blagdan Sv. Vida, 15. lipnja.⁹

Starokatolička župa u Šaptinovcima osnovana je 1927. Neki kazivači spominju: "U selu su to laici pokrenuli. Ljudi koji su bili zanatlije, hodali pa dospeli." U selu postoji i priča o nastanku župe, koja je danas već postala pomalo i legenda. Slijed događaja ide otprilike ovako: sela Šaptinovci i Bokšić, inače dva susjedna sela, spadala su u veliku župu sa sjedištem u Feričancima. Zbog veličine te župe trebalo je organizirati jednu novu, manju. U početku se planiralo da sjedište nove župe bude u Šaptinovcima, ali se stanovnici susjednog Bokšića nisu složili s tim prijedlogom. Zaprijetili su da će prijeći u starokatoličku crkvu, koja je već djelovala u nedalekom selu Beljevini nastanjenom koloniziranim Zagorcima. Naime, u Beljevinu je dolazio i držao propovijedi starokatolički svećenik Grgur Čengić iz Osijeka. Kako je u to vrijeme starokatolicizam bio interesantan i još nov pokret u Slavoniji, te su propovijedi odlazili slušati i stanovnici okolnih sela, a među njima i Šaptinovčani. Toga se kazivačica sjeća ovako: "Naši išli tamo preko polja, blato. Išli slušat misu. Onda su rekli da im se sviđa, taj je jako zno prodiku držat." Nakon takve reakcije crkvene su vlasti odlučile da sjedište nove župe bude ipak u Bokšiću. Ovakav odgovor nije zadovoljio Šaptinovčane i nakon što su potražili objašnjenja kod novog župnika u Bokšiću i kasnije kod biskupa Bauera u Zagrebu, odlučili su i sami prijeći u starokatoličku crkvu. Ovako se tih događaja sjećaju kazivači: "Bila je župa u Feričancima. Mi smo bili tamo u župi. Župa je bila velika. Odlučili su da tu bude župa, a Bokšićani nisu hteli. Onda su se gombali. Sve se selo diglo: Svi ćemo u starokatolike, a nećemo da Bokšić bude župa. Malo iz inata. Bilo nas je većina."

Imenovana je tročlana delegacija koja je potražila upute i savjet za osnivanje nove župe kod starokatoličkog biskupa Marka Kalodere u Zagrebu. Trebalo je osnovati odbor od dvanaest članova, dati tzv. "otkaz" u rimokatoličkoj crkvi i u sjedištu kotara u Našicama. Osnivači Hrvatske starokatoličke župe u Šaptinovcima, a ujedno i članovi prvog crkvenog odbora bili su: Stjepan Dubičanac, Ilija Andrić (Benin), Ilija Abičić (Mandićev), David Abičić, Eduard Sokolić, Ivan Glasovac (Moganov), Ferdo Ašček, Đuro Crnčan (Šokin), Imra Abičić (Taletin), Vendel Njerš, i Mijo Abičić (Kovačev).

⁸ Podaci potječu iz Zavoda za statistiku općine Našice.

⁹ Smatra se da je sveti Vid rodom bio sa Sicilije, a mučen je za vladavine cara Dioklecijana. Blagdan mu je 15. lipnja, a zapisan je i u najstarijim crkvenim kalendarima na Istoku i zapadu. Najčešće je prikazan s atributima: kotao, palma, gavran i lav. Najčešće se prikazuje prizor mučenja, prema legendi, u kotlu vrele vode i olova. Zaštitnik je ljekarnika, kotlara, pivara, plesača, glumaca, gluhoonijemih, te pomoćnik protiv "Vidova plesa" (bolesti grčnja i trzanja mišića). Vidi: *Leksikon ikonografije* ..., 1985, str. 583, 584.

Vjernici starokatolici su za potrebe svoje župe nakon brojnih problema dobili na korištenje seosku kuću, tzv. "Stražu" (Topolski, 1990).

Prelazak dijela stanovnika Šaptinovaca na starokatolicizam ukratko je spomenuo i kroničar franjevačkog samostana u Našicama (*Kronika*, 245). Na desnoj strani lista, među istaknutim naslovima koji govore o čemu se piše na dotičnoj strani, stoji i naslov: Starokatolicizam u kotaru našičkom. Kroničar se prvo u glavnim crtama osvrnuo na nastanak starokatolicizma, a zatim na događaje koji su doveli do osnivanja "starokatoličke vjere" u Šaptinovicima. Te događaje opisao je ovako: "Već od god. 1922. pripravljen je teren za starokatoličku sektu u ovim krajevima. God. 1926. 15. oktobra izdao je nadb. duhovni Stol odluku, kojom se osniva i proglašuje otvorenom župa u Bokšiću, do sada filijala župe Feričanci. Pod župu Bokšić spalo je selo Šaptinovci, koje si je svojatalo pravo, da kao veće i bogatije selo dobije župu. Duhovna oblast je stala na stanovište da sjedište župe ima po mogućnosti biti u centru, a ne na periferiji župe. Kad je 1. XII. došao novi župnik, dođe k njemu žitelj selo Šaptinovci sa zahtjevom, da im svake druge Nedjelje čita ondje sv. Misu. On je taj zahtjev otklonio s motivacijom da su Šaptinovci udaljeni od Bokšića tek 2 km pak će oni moći da dolaze u župsku crkvu. Nadalje javiše župniku, da oni neće doprinášati za podignuće gospodarskih zgrada; uopće da ne preuzimaju nikakvih tereta za uzdržavanje župe. Župnik im reče da su se oni na to po svojim opunomoćenim zastupnicima god. 1925. 8. jula obvezali i da će on preko oblasti tražiti da se te obveze izvrše." Dalje kroničar spominje da je 12. XII. (godine nije napisana jer se vjerojatno datum odnosi na tekuću godinu 1926., op. T. P.) u Šaptinovce došao "glavni agitator starokatoličke vjere g. Antun Donković", te da je "taj narod tako zagrijavao da je već treći dan došlo više ljudi župniku u Bokšić i najavilo svoj istup iz kat. Crkve." O daljem razvoju događaja oko uspostave starokatolicizma kroničar je zapisao da se "agitaciju" starokatolicizma vodi "upravo bjesomučno", a da ju vodi starokatolički župnik u Habjnovcima Grgur Čengić. Kroničar izražava strah da broj starokatolika svakodnevno raste, te da državne vlasti ništa ne čine da bi zaustavile pokret. Dapače, izražava sumnju, da "taj pokret potpomažu u nadi da će preko starokatolicizma Hrvate prevesti u pravoslavlje". Zapis o pojavi starokatolicizma kroničar samostana u Našicama završio je riječima: "U našu župu dosada nije uspjelo sotoniti da zasije sjeme tog razdora, premda se oko toga puno nastoji. Dao dragi Bog, da se skrate dani kušnje."

Počeci djelovanja i organiziranja starokatoličke župe prema riječima kazivača bili su teški, pa su se vjerski obredi održavali na otvorenom, pod vedrim nebom. Prvi sastanak na kojem je službeno proglašeno djelovanje starokatoličke crkve u Šaptinovicima održan je na crkveni god, 15. lipnja 1927. Tom je prilikom svećenik Ivan Donković održao i prvu misu na kojoj je krstio jedno dijete (Ivan Srnović) i vjenčao četiri para: Vukušić, Ivana i Anu (Kefarova); Abičić, Antuna i Maru (Mandićeva), Erušić, Jozu i Cecu i Minarik, Jozu i Katu. Evo kako se sjećaju tih dana: "Prvi put je bila misa u dvoru, pod orejom, pet se venčalo, a jedno krstilo. Odma one, 1927. godine. Nismo imali ni

crkvu ni oltara. Još ima jedna baka živa što se venčala pod tim orahom." Iste, 1927. je seoska Straža pretvorena u privremenu starokatoličku crkvu, a te godine je u selo došao i prvi župnik, Mihovil Dubravčić. On je bio župnik u Šaptinovcima od 1927 - 1937. Evo kako se toga prisjeća kazivačica: "Počelo je 1927. godine. Prvi svećenik je došao u ljeto, pod jesen. Bio je kod nas tri meseca dok se nije napravio župni stan. Bila sam curica, jedno dvanaest. On je došao i kasnije mu je došla i gospođa. On je bio rimokatolički svećenik. Bilo ih je jedanaestero dece. Zvao se Mihovil Dubravčić. On je sve zno. Sve je isposlovo. Tako smo mi prešli. Već je bila župa u Bokšiću, lep dan bio, celo selo išlo reći popu, Šmit se zvo, da mi nećemo bit u njihovoj župi. Išli smo dati otkaz. Bokšićani su nama uz put lupali crepuljama. Župnik izašao, ljudi rekli da smo došli dati otkaz. Ljudi su to vodili. Kad smo se mi sredili, išli su ljudi u općinu i povadili naša imena."

Jedan manji broj seljana koji nisu prešli na starokatolicizam, a i neki stanovnici iz okolnih sela, kao i rimokatolička crkva, nisu odobravali ovaj prelazak većine Šaptinovčana na "novu vjeru". To se razabire iz mnogobrojnih priča, ali i iz konkretnih navoda: "Loše su gledali na nas. Onda su rimokatolici dopeljali žandare. Bilo malo tako neke prepirke, nije se ništa dogodilo." Tada su se u selu počele javljati i nesuglasice, razvrgavala su se stara kumstva, počele su svađe, prepirke, tučnjave. Ta vremena kazivači opisuju ovako: "Mi smo njima kazali zeleni, a oni nama žuti. Rugali se jedni drugima. "Drugi jedan kazivač objašnjava otkuda nazivi "žuti" i "zeleni": u vrijeme osnutka župe, 1927, župnik Donković i Grgur Čengić donijeli su "crkvena pravila, knjigu u čvrstom uvezu sa zlatnožutim koricama." To su vidjeli rimokatolici i po tom su tu vjeru prozvali žutom. Zauzvrat su starokatolici nazvali rimokatolike zeleni. Zeleni, zato što su ih smatrali "nedozrelima u vjeri". Otuda "žuti i zeleni". Druga, novija varijanta ove priče govori o tome da su matične knjige starokatoličke župe bile u žutom uvezu.

Starokatolička župa u Šaptinovcima je danas jedina u Slavoniji. Kazivači smatraju da su "ovdje ljudi bili uporni i čvrsti" pa je župa i opstala. Za vrijeme II. svj. rata, kada je službeno bila zabranjena starokatolička crkva, teška situacija odrazila se i na život vjernika starokatolika u selu. Crkva je bila zatvorena dvije godine, svećenik je otjeran. O tim teškim vremenima kažu: "Nit su zvona zvonela, opet nismo hteli med nje. Naši su ljudi bili jako za to zagrijani. Usprkos nisu hteli." Navode i ističu svoju pripadnost hrvatskoj naciji jer je u njihovoj crkvi "celog komunizma bila šahovnica, hrvatska trobojnica i Grgur Ninski", tj. onda kada se zbog isticanja nacionalnih simbola često kažnjavalo. Župa broji oko četiri stotine vjernika. Nosilac župske vlasti je župno vijeće. Ono broji dvanaest članova, a trinaesti član vijeća je župnik. Članove župskog vijeća biraju vjernici međusobno na godišnjim skupštinama. Da bi se postalo član vijeća mora se zadovoljiti nekoliko uvjeta. Član vijeća može biti samo oženjen muškarac koji je dobar vjernik. Župno vijeće vodi i odlučuje o svim materijalnim i administrativnim pitanjima crkve, tj. župe. Hrvatska starokatolička crkva u Šaptinovcima nema u vlasništvu zemlju pa osnovni prihod čine lemojzina koja se skuplja na misama i novac koji se skupi

prilikom blagoslova kuća. Dogodi se da pojedinci ili cijele obitelji daju veću svotu novaca crkvi u ime zavjeta. Većinu poslova oko održavanja crkve i župnog stana mogu obaviti ili čak napraviti članovi vijeća jer među njima ima majstora raznih profila (bačvara, zidara, šumara, staklara, stolara).

Od 1972. župnik je Stjepan Topolski (rođ. 1951). Došao je iz starokatoličke župe Petrovaradin (Novi Sad).¹⁰ Sam je učio neke teološke predmete (Povijest crkve, Liturgija, Hrvatska starokatolička crkva u Jugoslaviji i svijetu, Osnove vjere od osnovne do srednje škole) i polagao ispite pred komisijom u Zagrebu.¹¹ Zareden je 1973, a od tada je župa, kao i cijela starokatolička crkva u Hrvatskoj, pristupila Utrechtskoj uniji. Glavne župnikove dužnosti su kako sam navodi: "Duhovne funkcije - sveta misa i sveti sakramenti, kontakti između župa i sestrinskih crkava izvan domovine." Zbog nove, ratne situacije, sada imaju više kontakata s humanitarnim organizacijama iz inozemstva, iz Švicarske i iz Nizozemske koje djeluju u okviru tamošnjih starokatoličkih crkava. Početkom 1993. starokatolička župa u Šaptinovicima brinula je za 58 prognanika (većinom iz Baranje i istočne Slavonije). Inače je kroz župu od početka rata prošao veći broj prognanika koji su kasnije pronašli neki drugi smještaj ili su otišli u inozemstvo. Osim sa starokatoličkim svećenicima i župama iz Hrvatske i inozemstva, župnik već više godina kontaktira s općinskim vlastima u Našicama. Isto tako u novogodišnjem razdoblju redovito odlazi na primanje za predstavnike vjerskih udruženja s područja općine Našice, a koje redovito organizira već nekoliko godina Skupština općine Našice. To je, kako sam župnik i navodi, prilika da se upoznaju i sretnu svećenici iz različitih Crkava koje imaju svoje ispostave u našičkom kraju (rimokatolička, starokatolička, pentekosna, pravoslavna, subotari).

Župnik Stjepan Topolski je 1972. godine sklopio brak s Pavicom Abičić (rođ. 1956) iz Šaptinovaca. Imaju dvoje djece, Kazimira (1974) i Marijanu (1976). Župnikova obitelj se uzdržava sama. Uglavnom se bave poljoprivredom. Imaju nešto zemlje (2 jutra koju je naslijedila župnikova supruga od roditelja). Dohranjuju i jednu baku koja će im zauzvrat ostaviti svoju kuću i potkućnicu. Zadnjih godina sade veće količine paprike i krastavaca koje otkupljuje tvornica za preradu povrća i voća "Voće" u Orahovici. Drugi izvor prihoda je tzv. lukno po paru (bračnom paru) koje je krajem 1992, a za 1993. bilo u dinarskoj (HRD) protuvrijednosti 40 DEM. Osim toga, župnik sada već drugu godinu drži vjeronauk za starokatoličku djecu u osnovnoj školi u Šaptinovicima. 1993. godine nastavu iz vjeronauka pohađala su 32 učenika starokatoličke vjerske pripadnosti.

---

¹⁰ Petrovaradin je također imao starokatoličku župu.

¹¹ Ispit se polagao pred višečlanom komisijom u Zagrebu.

Za potrebe obavljanja vjerskih obreda i nastave vjeronauka koriste se slijedećim knjigama:

1. *Mali katekizam nauke Isusa Krista*, Naklada Biskupske kancelarije hrvatsko - starokatoličke crkve u Zagrebu, Štamparija Gaj (Martićeva ul. 2) Zagreb, 1934.
2. *Kršćansko - katolički katekizam po nauci starokatoličke crkve* (drugo nepromijenjeno izdanje), Priredila Hrvatska starokatolička crkva, (Tiskara Gaj) Zagreb, 1933.
3. Vjerujem u oproštenje grijeha po nauci Isusa Krista, priredio M. Kalodera, s. a.
4. *Hrvatska starokatolička crkva, glavne upute*, II. prerađeno izdanje, priredio M. Kalodera, Zagreb, 1935.
5. *Biblija, Stari i Novi zavjet*, Stvarnost, Zagreb, 1969.
6. Razne video - kasete u izdanju Kršćanske sadašnjosti, Zagreb.
7. *Vienac bogoljubnih pjesama, koje se nedeljom i prigodom različitih svetkovina pod s. misom i o drugih bogoljubnostih pjevati običaju: iz različitih duhovnih knjiga po o. Marijanu Jaiću...*, Budimpešta, 1909/ VIII.
8. Misne pjesme, od 1950. do 1956, rukopisi (pjesme koje su župnici i vjernici prepisivali i sami nabavljali), a u pripremi je: *Pjesmarica Hrvatske starokatoličke crkve*, 1992, prema rukopisnoj zbirci. Sadržaj će biti slijedeći: misne, adventske, božićne, sveta Tri kralja, korizmene, uskrсне, euharistijske, duhovske, Presvetom srcu Isusovom, marijanske, sv. Vidu, zahvalnice, večernjice. Rukopis će se, kako se predviđa, tiskati u Švicarskoj.¹²

STAROKATOLIČKA ŽUPNA CRKVA SV. VIDA I ŽUPNI STAN

Vjernici starokatolici otkupili su dio seoskog zemljišta za izgradnju župnog stana i crkve.

Krajem ljeta 1927. počinje izgradnja župnog stana, a završava 1927. (Dubravčić, 1937 : 60 -61). Župni stan gradili su sami vjernici od dobrovoljnih priloga i dobrovoljnim radom. I danas služi kao stan za župnika i njegovu obitelj.

U vrijeme dok još nije bilo u selu starokatoličke crkve ljudi su napravili drveni zvonik: "Dok nije bila crkva, ljudi su otišli u šumu i dovezli dvadeset metara visoka drveća i gore metili zvono. Gore je bilo pokrito i križić na tom zvoniku. Onda su nam zeleni pevali: Oj, vi žuti jel to vama dika što imate drvena zvonika." U vrijeme dok još nije bilo starokatoličke crkve u selu često su im zeleni pjevali: "Aoj, žuti alaj vam je zgoda, u šamcu vam stoji sveta voda."

---

¹² Zbirku je za tisak pripremio Kazimir Topolski.

Izgradnja crkve nije bila jednostavan pothvat za tu malu seosku zajednicu, pa je prvu veću svotu novca odobrilo Sinodalno vijeće iz Zagreba. Radilo se o svoti od 20 000 tadašnjih dinara. I ostali radovi na gradnji crkve financirali su se dobrovoljnim priložima, a radove su besplatno izvodili sami vjernici. Nacrt i glavne zidarske radove izveo je našički graditelj Lang. M. Vidaković nabavio je potrebno vapno, vratnice i teške grede za zvonik poklonila je "Našička d. d." (Dubravčić, 1937: 61-62). Cigla je nabavljena u "pol cene" kod ciglara Ornuta u Orahovici. Ivan Šulc je napravio većinu drvenog namještaja i ostalih predmeta od drveta. Jozo Abičić zvan Dunić iz sela iskovao je velike križeve za crkvu. Gospodin Pletikosa iz Crnca i gosp. Balog iz Nize poklonili su novac za nabavku kaleža i harmonija. O tome kako je financirana izgradnja crkve kazivačica je navela: "Zvonika, lima je stavljao Talijančević iz Našica. A ko je toga plana, ja mislim da se Lang zvo. On je imo svoje radnike. Dali su nam cigle, u pol cene, ciglar Ornut iz Orahovice. Vlaški popovi su nam dali kreča u pol cene. Sve smo dobili. Još nam je ta naša zagrebačka biskupija dala dvadeset iljada. Onda su pevali, sprdali se s nama: "Žuta crkva ne košta ni pare, zagrebačke banke milodare."

Crkva je građena 1935, a posvećena je 4. listopada 1936. (Sl. 1. i 2.)

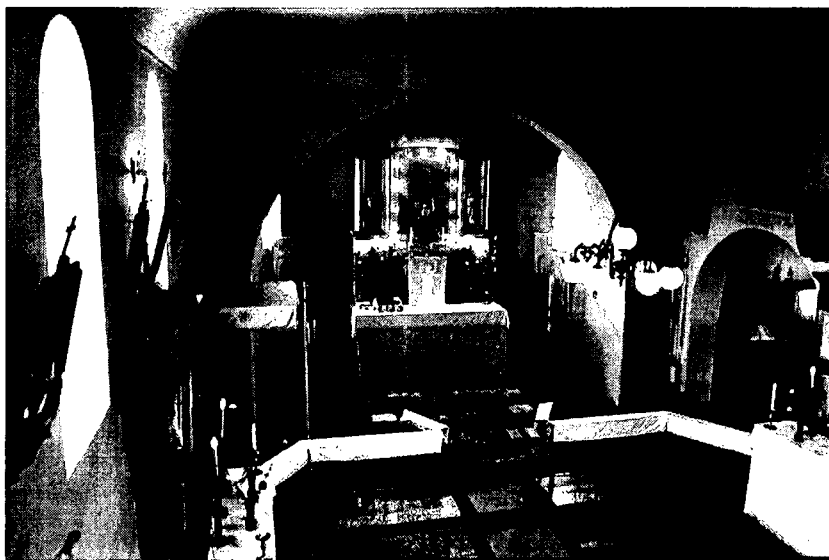
CRKVA I UNUTRAŠNOST DANAS

Crkva je manja jednobrodna građevina. Dugačka je 17, 60 m, a široka 7,50 m. S lijeve strane uz glavni oltar je dozidana manja sakristija (dimenzija d=4,65; š=3,30) Apsida je na zapadnoj strani i u njoj je smješten glavni oltar posvećen sv. Vidu. Dubina apside je 2, 70 m. S istočne strane je glavni ulaz u crkvu, iznad kojeg se nalazi zvonik koji zovu *toranj*. Veliki križ na zvoniku iskovao je Jozo Abičić (Dunić). Dva su zvona, tzv. "veliko i malo". Na velikom zvonu nalazi se hrvatski grb i natpis: Vjera u Boga i hrvatska sloga. Bog i Hrvati!, zatim žig ljevaonice (Prva odlikovana ljevaonica, Salila god. 1939). Zvono je posvećeno Blaženoj Djevici Mariji. Malo zvono posvećeno je Sv. Vidu. Salio ga je A. Blazina o čemu svjedoči i natpis, u Zagrebu 1928. S druge strane zvona je prikaz sv. Vida u reljefu i natpis: Sv. Vide moli za nas. Nakon što je sagrađena crkva i nakon što su postavljena zvona i "žuti" su mogli zapjevati: "Alaj lijepo žuta zvona gude, a zeleni hoće da polude." (Sl. 3.)

Iznad glavnog ulaza u crkvu smješten je kor na kojem se nalazi harmonij. Ispod kora s desne strane od ulaza je oltar posvećen sv. Antunu. Kip sv. Antuna se za poneke blagdane skida pa se tu npr. za uskršne blagdane uredi Božji grob. S desne strane nalazi se još jedan oltar posvećen Mariji sv. krunice. Glavni oltar posvećen je sv. Vidu čiji lik prikazuje oltarna slika. Sa strane se nalaze kipovi sv. Josipa i Bl. Djevice Marije od Uznesenja. Na lijevom zidu je otvor za sakristiju i jedan oltar. Oltar je posvećen Srcu Isusovom, a sa strane je mali kipić sv. Valentina, zagovornika za zdravlje djece. (Sl. 4.)

Slika 1. Gradnja starokatoličke crkve u Šaptinovicima.

Slika 2. Posveta starokatoličke crkve u Šaptinovicima (4. 10. 1936.)

Slika 3.
Starokatolička crkva u
Šaptinovcima.
Snimio Ž. Španiček, 1993.

Slika 4.
Unutrašnjost starokatoličke
crkve u Šaptinovcima,
pogled s kora na glavni oltar.
Snimio Ž. Španiček, 1993.

Crkvu ukrašavaju stropne i zidne slike. Iznad glavnog oltara je štit s hrvatskim grbom, a sa strana prikazani su sakramenti: s lijeve strane "sakrament sa žitom, s desne strane "kalež s vinovom lozom". Lijevo od oltara iznad ulaza u sakristiju velika je zidna slika s prikazom Grgura Ninskog i natpisom: "U crkvi Hrvata nikada latinskog jezika niti latinske vlasti. Izrekao Grgur Ninski." (Sl. 5.) Na stropu su slike: Srce Marijino, Srce Isusovo i Uznesenje Marijino. (Sl. 6.) Na oba dulja zida crkve postavljeno je četrnaest slika s prikazom križnog puta.

Zadnji puta crkva je popravljena 1981. Tada je uređena vanjska fasada. Dvije godine prije toga crkva je temeljito popravljena: postavljena je "limarija", mijenjano krovšte, crijep itd. Iznutra je bojana, "krečena" 1985. ili 1986. Zidne slike i ukrase izveo je majstor Vinko iz Našica.¹³

Prilikom služenja mise školska djeca stoje u podnožju glavnog oltara i kraj oltarne ograde, "cure", djevojke, u redu pred klecalima, "ljudi", muškarci, sjede u klecalima s desne strane kad se uđe u crkvu, a žene u klecalima s lijeve strane. Snaše (mlađe udane žene) stoje između dva reda klecala. Dio muškaraca stoji u sakristiji i prolazu ispred sakristije, a mlađi muškarci i dječaci stoje na koru.

ŽIVOT U ŽUPI - NEKAD I DANAS

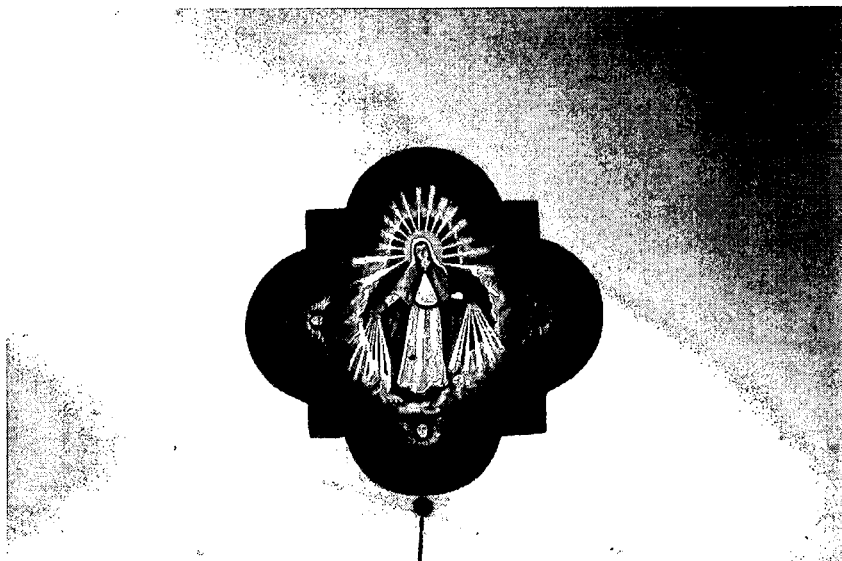
O razmiricama između "žutih" i "zelenih" u selu uglavnom se govori malo i u odgovorima se brzo skreće sa takvih pitanja na nešto drugo. Svi se kazivači ipak slažu da se "nekada" pripadnici ovih dviju grupa međusobno nisu slagali. Onda se obično može čuti: "Nekada je to bilo da se nisu slagali. Nekojima je bilo svejedno žuti ili zeleni. Ja sam bila taka i onaka. Sedamnaest godina sam bila zelena, a onda sam se udala za starokatolika. 1950. sam se udala. Skoro su me se odrekli. Dali su mi sve po redu što mi je pripadalo. Tata nije toliko, mama više. Moja mama je bila iz Bokšića. Moja je baka jako tu stranu držala. Samo je rekla: Deco, nemojte. Moji su hteli da se venčam u zelenoj, rimokatoličkoj. A ja nisam htela, ja nisam pravila probleme. Nikad ne znam jel su išli za mnom na venčanje. Samo znam da su išli za mnom na put. Držali su do toga da to nije ništa, da je to krivoverje. Naši Andrići su držali svoju stranku, a Abičići svoju stranku. Stari su branili: nemoj se tamo udat, ono je žuta, zelena." A događalo se često da žene: "jedna drugoj kad su bile zabave u podne, onda kad će kući, potuku se, razvežu šamije." Jedna je starica, starokatolkinja, navela: "Rimokatolici nisu nas nikako trpili. Mrzilo se, puno se mrzilo. Osvete sad nije bilo. Došla mržnja radi toga, rastepleo se kumstvo. Oni su se radovali kad su oterali popa i zatvorili crkvu na Vidovo. Mi smo šuteli i dočekali da se ponovo otvori."

¹³ Prema pričama vjernika, a i prema starijim fotografijama na kojima je vidljiva unutrašnjost, čini se da je bila ukrašena vrijednim zidnim slikarjama.

Slika 5.
Prikaz Grgura Ninskog.
Snimio Ž. Španiček, 1993.

Slika 6.
Uznesenje Marijino, stropna
slika starokatoličke crkve u
Šaprinovcima.
Snimio Ž. Španiček, 1993.

Seljani su sami regulirali nepisana pravila kojih se valjalo pridržavati. Selo je dosta dugo vremena bilo izrazito endogamno. Tu je vrijedila uzrečica: "Samo smeće iz sela se kreće."¹⁴ Tako je bio običaj da je žena nakon udaje prelazila u crkvu svoga muža: "Ako je ona žuta, a on zeleni, ona ide u zelene. Ako je on žuti, a ona zelena, ona ide k njemu u žute." Taj običaj, kojeg se inače pridržavalo i u drugim situacijama, tumači sama kazivačica: "Djevojka se udaje pa ide kud joj je red. Samo sad ne razlikuju kumove, a onda u početku se nisu hteli mešat s nama. Ako je naš momak žuti, retko kojoj su curi dali da ide za žutog." Čini se da su veće zapreke prilikom sklapanja braka pravili svećenici s obje strane nego sami seljani.

Na upit da li je osjetila kakvu razliku kad je nakon udaje prešla u novu vjersku zajednicu kazivačica je odgovorila: "Kad sam prešla, ništa mi nije bilo toliko ružno. Samo mi je bilo čudno što se na uvo ne ispoveda. Sve je jednako." Ponekad je kazivačica odlazila u rimokatoličku crkvu, a i danas zna otići, no sve manje. Sama kaže: "Odem ja nekad i tamo. Odvikla sam se. Ne ispovedam se na uvo."

Bilo je i slučajeva u selu da se i braća međusobno razlikuju po vjeri. Tako su se npr. četiri brata Abičić - Sarvaševi posvađali i podijelili, pa su dva bila "žuti", a dva "zeleni". Ova dvojica koji su bili starokatolici, "žuti", su ostali u selu, a druga dvojica su otišla iz sela.

Do II. svj. rata bio je običaj da se na Vidovo kad je "kirvaj", crkveni "god" u selu, dolazilo u goste iz raznih sela iz bliže i dalje okolice.¹⁵ Tada su gosti dolazili na spavanje i skupa bi s domaćinom i njegovim ukućanima odlazili u crkvu na misu. U koju će se crkvu ići ovisilo je o domaćinu, da li je rimokatolik ili starokatolik: "Kakva je kuća svi idu tamo. Oni (gosti) su išli s nama. Moji su išli uvek s menom u žutu crkvu." U Šaptinovcima se do pedesetih godina na naročit način obilježavao crkveni god. Prije blagdana uređivala se kuća, po mogućnosti se bojala izvana i iznutra, uređivale su se gospodarske zgrade i dvorište, prostor ispred kuće na ulici i čitavo selo. Uzvanici koji su dolazili na god imali su posebno ime, zvali su ih "gosti". "Gosti" su običavali dolaziti ranije, uoči Vidova i to zaprežnim kolima. Na Vidovo je u Šaptinovce dolazio puk iz bliže i dalje okolice, od Donjeg Miholjca i Orahovice. Osim onih koji su dolazili u goste bilo je i onih koji nisu imali poznatih u selu, a dolazili su samo radi zavjeta. Služile su se tri mise, u 8, 11 i 17 sati. Na glavnom oltaru ostavljali su se darovi, svijeće, često votivi od voska u obliku očiju i novci.

Najčešće su dolazili na Vidovo oni koji su se zavjetovali sv. Vidu, a često još i danas oni koji su se zavjetovali obilaze na koljenima oko oltara. Licitari su sa svojim proizvodima obično stajali pred "zelenom crkvom", a nezaobilazni vrtuljak zvan ovdje "ringišpil" bio je, kako kažu, "više na placu za žutom crkvom". Drugi dan nakon goda nazivali su "Vidić". Taj dan jeli su se ostaci hrane, ništa se nije radilo, obilazilo se rođake

¹⁴ Vlastiti terenski zapisi o svadbenim običajima iz Šaptinovaca.

¹⁵ Gosti su dolazili iz bliže i dalje okolice: iz sela oko Donjeg Miholjca, Našica i Orahovice.

i prijatelje po selu.¹⁶ Nakon II.svj. rata došlo je do promjena u proslavi seoskog blagdana. Sami kazivači navode tek neke razloge tim promjenama: "mladi su po gradu, svet nije toliko išo u crkvu", zaposleni su mogli dolaziti tek na ručak ili večeru.¹⁷

Na hodočašća u razne krajeve Hrvatske i izvan, npr. u Međugorje, odlaze najviše žene. I nakon prelaska u starokatoličku crkvu vjernici, a naročito žene nastavljaju odlaziti na hodočašća na koja su išle i starije generacije. Iz Šaptinovaca se išlo u Aljmaš, Kutjevo i Voćin na Malu Gospu. Obično se u bliža prošteništa (Kutjevo i Voćin) odlazilo "peške, prošencijom." Ako se išlo u Voćin kretalo se rano ujutro da bi se oko četiri sata poslijepodne došlo na cilj. Putem su se pjevale pjesme Majci Božjoj i nosilo se propelo (raspelo) na čelu procesije. I starokatolkinje su, kao i rimokatolkinje, odlazile po savjete raznim svetim ljudima koji su živjeli u našičkom kraju. Tako je u Donjoj Motičini bio "neki brat Ivo". Prema pričama: "On se molio da Bog pomogne." Odlazilo se i u nešto udaljenije selo Vukojevce jer je tamo "bila neka sveta Mara." Nedaleko Vukojevaca bila je podignuta zavjetna kapela Sv. Iliji i kraj nje izvor pa je mnogim Šaptinovčanima i to mjesto bilo cilj hodočašća: "Išlo se na bunarić na paševini. Išlo se u ljetu, nije bilo određeno. Nisu išle prošencije. Bude puno sveta. Vode se donese kući, onda se bake umivaju. Sveta voda. Malo kose ostave, ornojele, špinojele (vrste ukosnica) ako glava boli." Šaptinovčani su odlazili i u nedaleke Crkvice na Duhove: "Išlo se i svetom Duhu iza Crkvara. Ide prošencija u Crkvice na njihov kirvaj, na Duhove. Ima crkva. Bunarić ispod crkve i ima kapela nad bunarićem. Tu naša Iskrice ide. Iz bunarića malo vode uhvatimo i posvetimo se. Na Duhove je narod išo." Između dva rata odlazili su i poneki Šaptinovčani u Mariju Bistricu i na Trsat. No, na ta hodočašća su mogli odlaziti, prema pričanjima kazivača, samo oni koji su imali novaca. Zadnjih godina hodočašća u Međugorje organizira svećenik iz Đurđenovca i kazivačice, starokatolkinje, spominju da i one s rimokatolicima odlaze na takva organizirana hodočašća, te da svećenik koji

¹⁶ Za goste se pripravljalno krevete u kući, a domaći su išli spavati na slamu "na štagalj". Za jutarnji obrok kuhao se "paprkaš" i pekla se "gužvara". Kažu: "Gužvara mora bit za jutro." U podne je bio ručak: "U podne supa, kuvano meso, sos, pečenje, sitni kolači: šape, zvezdice, pite sa orasima." A kasnije poslijepodne, "predvečer kad će gosti ići": "...onda se sve stavi opet na stol" i pakira se malo hrane, "milošće" za popudbinu ili kao poklon onima koji nisu bili u gostima. U mali stolnjacić, tj. veću platnenu salvetu zvanu "zamotača" umatalo se malo mesa (bolji komad prasetine, pola šunkice, plečka) i kolača, a milošću još čine obično pola litre rakije i jedna litra vina. Istu takvu raznovrsnih kolača. Kupovale su se i nudile razne vrste tvorničkih žestokih pića, piva, sokova itd. "Milošće" se još uvijek pakiraju, ali ne u tkanu platnenu salvetu nego u najlon vrećicu. U goste su sada osim prijatelja i rodbine, dolazili prijatelji i poznanici pojedinih članova obitelji s posla ili čak iz škole. Poneke su kuće imale i pedesetak gostiju. U goste su često pozivali i "pravoslavce", no primjećeno je u selu da su nakon pobjede Hrvatske demokratske zajednice na izborima 1990. manje dolazili nego inače. 1993. crkveni je god proslavljen nešto skromnije, jer je rat ostavio trag i u životu ove male seoske sredine. Kažu: "Ne znam kako će sada biti. Svako svog jada ima."

¹⁷ Osim navedenih promjena naročito se s porastom standarda povećala raznovrsnost i količina jela i pića. Osim uobičajene prasetine, nudilo se razne vrste paniranog, "pohanog" mesa, pripremala se punjena paprika ili sarma, peklo se janje ili su se pripremala jela od divljači. Zadnjih se godina peklo desetak i više vrsta raznovrsnih kolača. Kupovale su se i nudile razne vrste tvorničkih žestokih pića, piva, sokova itd. "Milošće" se još uvijek pakiraju, ali ne u tkanu platnenu salvetu nego u najlon vrećicu. U goste su sada osim prijatelja i rodbine, dolazili prijatelji i poznanici pojedinih članova obitelji s posla ili čak iz škole. Poneke su kuće imale i pedesetak gostiju. U goste su često pozivali i "pravoslavce", no primjećeno je u selu da su nakon pobjede Hrvatske demokratske zajednice na izborima 1990. manje dolazili nego inače. 1993. crkveni je god proslavljen nešto skromnije, jer je rat ostavio trag i u životu ove male seoske sredine. Kažu: "Ne znam kako će sada biti. Svako svog jada ima."

Na crkveni god 15. 6. 1993. (utorak) održane su tri mise (jutarnja u 8 h, svečana u 11 h i večernja sa sakramentom u 16 h). Takav raspored misa na blagdan sv. Vida obdržava se od osnutka starokatoličke župe. Prema riječima kazivača nije bilo puno gostiju jer je blagdan ovaj puta pao na početak radnog tjedna.

organizira takva putovanja "nikada nije pravio pitanja oko toga." Starokatolici ne odlaze na organizirana putovanja zato što ih je malo: "Nas nema toliko da mi platimo autobusa. Nas nema puno, jedno četiri stotine." Dogodilo se jednom prilikom da je jedna starija žena, baka, koja je išla na hodočašće u Međugorje, primjetila pri povratku naglas: "Eto, nismo videli Gospu, zato što su žuti išli s nama."

Danas izgleda da nema većih sukoba među mještanima ili se bar o tome ne govori. Obično se samo mogu čuti sitna ogovaranja, prepričavanja ili dječje šale.

Kazivači, starokatolici, misle da su "zeleni tvrđi", tj. nepopustljiviji od njih. Smatraju da su i njihovi mlađi takvi, ali da se sada uglavnom svi slažu jer su "jedni pomrli, drugi ostareli". Već nekoliko godina skoro sva seoska mladež, ali i ona iz drugih sela zajednički proslavlja Novu godinu u prostorijama starokatoličke župe. Starokatolički svećenik kojega njegovi župljani zovu iz poštovanja gospodin ili jednostavno u svakodnevnom govoru "naš Stevo", surađuje sa župnikom iz Bokšića. Očit primjer međusobnog štovanja i suradnje između dvaju župnika i dviju vjera je događaj iz prošle, 1992. godine. Dogodilo se da je umro jedan župljanin, rimokatolik i veliki protivnik "žutih". Toga dana kad je trebao biti sprovod nije bilo struje pa nije moglo zvoniti zvono na strujni pogon na katoličkoj crkvi. Zvono na starokatoličkoj crkvi se pokreće uz pomoć užeta, *jedeka*, pa je dogovoreno da se zvoni iz starokatoličke crkve. O tome kazivačica, pokojnikova sestra, inače starokatolkinja, priča sama: "Da spomenem. Moj brat umro. Pedesetu godinu navršio. Treći dan Božića umro. Nestalo struje. Nije se moglo zvoniti. Svećenik iz Bokšića je rekao da se onda pita pokojnikove sinove da li dozvoljavaju da se pokojnik sahrani uz zvonjavu zvona žute crkve. Oni su dozvolili." Međutim, ovakva se odluka nije svidjela jednom starijem rođaku iz sela koji se naljutio što je zvonilo žuto zvono. Od ovog prošlogodišnjeg slučaja dogovoreno je ipak, da će za svakog pokojnika u selu zvoniti zvona na obje crkve.

Ponekad još znaju mlađi i djeca, nešto iz šale, a nešto iz dječje zlobe reći ili nešto napraviti tako da se dijele na "žute" i "zelene". Kazivačica priča nedavni događaj: "Moj unuk je dvanaest, trinaest godina. Ideju deca iz škole piti na bunar kod starokatoličkog svećenika. Onda je rekao: Žuti na jednu stranu, zeleni ne smeju." Humanitarne organizacije, naročito ona iz Švicarske, su za blagdane darivale slatkišima svu djecu u selu bez obzira kojoj crkvi pripadaju: "Ovi Švicarci što su donosili humanitarnu pomoć dali su čokolade, bombona, nema razlike, svi dobiju, a deca kažu: Joj, žuti su opet dobili bombona, čokolade."

Prilikom istraživanja tradicijskog odijevanja u Šaptinovcima nisam naišla na razlike u odijevanju između "žutih" i "zelenih". To sam provjerila i prilikom ovih istraživanja kod više kazivača i ponovo utvrdila da prelazak u starokatoličku crkvu nije donio nikakve promjene u odijevanju vjernika.

Starokatolici rodом iz Šaptinovaca koji žive u Osijeku odlaze na vjerske obrede u Evangeličku crkvu. Radi se na tome da se u Evangeličkoj crkvi u Osijeku održavaju i zasebni starokatolički obredi.¹⁸

* * *

Istraživanje nastanka i života starokatoličke zajednice u selu Šaptinovcima pokazalo je da prelazak jednog dijela seljana u tzv. "žutu vjeru" nije donio veće promjene u svakodnevnom životu i običajima. U doba nastanka zajednice selo se podijelilo u dvije grupe, u "žute" i "zelene", a ta podjela postoji još i danas. Tih je godina bila povećana endogamija unutar tih dviju grupa, ali je ubrzo nestala. Pristalice novog vjerskog pokreta nastavili su održavati sve vjerske blagdane svojih predaka, pa se promjena nije odrazila na tradicijski narodni i crkveni kalendar. U štovanju Bl. Djevice Marije zadržale su se sve pobožnosti pa čak i ona o Marijinom uznesenju. Ta je scena prikazana na crkvenom stropu. I nakon prelaska u starokatoličku crkvu vjernici, a naročito žene, nastavili su odlaziti na hodočašća (u bližoj i daljoj okolini) na koja su odlazili i njihovi stariji. Unutar starokatoličke zajednice u Šaptinovcima nije se mogla uočiti povećana religioznost, više se očituje nacionalni ponos i povezanost unutar zajednice prilikom obavljanja većih poslova, nesreća, organizacije svečanosti. "Žuti" ističu svoju angažiranost u seoskom folklornom društvu na očuvanju lokalne tradicije.

Prelazak dijela seljana u starokatoličku crkvu više je obogatio folklor: pojavile su se nove lokalne priče o nastanku i životu zajednice i pojedinaca, nastale su razne kratke pjesmice u kojima se komentiraju događaji vezani uz "žute" i "zelene", pojavile su se i još uvijek nastaju razne šale, anegdote, rugalice.

U ratu, koji nažalost još traje, starokatolička župa iz Šaptinovaca došla je u bolje kontakte sa starokatoličkim župama iz inozemstva, što će se vjerojatno odraziti na život i dalji razvoj ove zajednice.

* * *

Nema sumnje da je starokatolička zajednica u Šaptinovcima nastala kao odraz ukupnih socijalnih i političkih prilika u Hrvatskoj dvadesetih godina našeg stoljeća.

No, bilo je sigurno i nekih drugih uzroka. Jedan od njih sami kazivači definiraju kao "inat". Podlogu takvom ponašanju možda treba tražiti u starijoj povijesti sela i okolice. Pripadnost susjednim vlastelinstvima kroz dulje vrijeme može biti indicij za antagonizme između dva sela. Tako su npr. prema starijem popisu stanovništva iz 1698. oba sela, Šaptinovci i Bokšić, spadala u distrikt Orahovica. Selo Šaptinovci je to vrijeme bilo naseljeno, a Bokšić je bio napušten (Mažuran, 1988:410-413). Prema popisu iz 1736. selo Bokšić bilo je pod upravom vlastelinstva Orahovica - Feričanci, a Šaptinovci

---

¹⁸ Podatak potječe od župnika Stjepana Topolskog.

su sada bili dio Valpovačkog vlastelinstva (Mažuran, 1993: 382, 446).¹⁹ Ta bi pretpostavka mogla biti važna budući da su već probna terenska istraživanja pokazala da stariji šaptinovački rodovi ističu veću sličnost u odijevanju i veću povezanost ženidbenim, tj. rodbinskim vezama s nešto udaljenijim selom Beničanci koje je u navedenim podacima bilo u sastavu vlastelinstva Valpovo (Mažuran, 1988:79; 1993:360).

¹⁹I prema dokumentima iz 1848. bila je ista situacija. Bokšić je bio urbarijalna općina unutar imanja Feričanci (nastalog podjelom imanja Orahovica - Feričanci), a Šaptinovci su urbarijalna općina u okviru imanja Donji Miholjac (nastalog podjelom Valpovačkog vlastelinstva na dva vlastelinstva, valpovačko i miholjačko) (Popović, 1993: 186). Prema šematizmima zagrebačke nadbiskupije iz 1868. i 1917. sela Šaptinovci i Bokšić pripadala su istoj župi sa sjedištem Feričancima (Schematismus, 1868: 126; 1917: 213). Ovdje koristim i navodim tek manji dio meni dostupne povijesne literature kojom sam samo htjela potkrijepiti svoje pretpostavke.

LITERATURA I IZVORI

Dubravčić, Miho: Hrvatska starokatolička crkva u Šaptinovcima, Grgur Ninski, 1937, 59 - 63.

Dugandžija, Nikola: Božja djeca, Religioznost u malim vjerskim zajednicama (uz zagrebačko istraživanje), Zagreb, 1990.

Flere, S., Pantić, D., Koković, D.: *Male verske zajednice u Vojvodini*, Univerzitet u Novom Sadu, Novi Sad, 1986.

Kolarić, Juraj: *Kršćani na drugi način, (Starokatolici)*, izdavač: Veritas, revija sv. Antuna Padovanskog), Zagreb, 1976, str. 160-175.

Kronika 1864-1956; samostan sv. Antuna Padovanskoga u Našicama.

Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva, Zagreb, 1985.

Matijević, Zlatko: Reformni pokret dijela nižega katoličkog svećenstva u Hrvatskoj (1919 - 1924. god.), *Zbornik radova Povijesni prilozi* 8 (1), Institut za historiju radničkog pokreta Hrvatske, Zagreb, 1989, str. 3 - 67.

Mažuran, Ivo: Popis naselja i stanovništva u Slavoniji 1698. godine, JAZU, *Radovi zavoda za znanstveni rad* 2, Osijek, 1988.

* * *: Stanovništvo i vlastelinstva u Slavoniji 1736. godine, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, *Radovi zavoda za znanstveni rad* 6, Osijek, 1993.

Pavičić, Stjepan: *Podrijetlo hrvatskih i srpskih naselja i govora u Slavoniji*, Zagreb, 1953.

Popović, Štefaniya: *Seljaštvo na vlastelinstvima u Hrvatskoj 1848, Sastav seljačkog posjeda na hrvatsko - slavonskim vlastelinskim imanjima u doba ukidanja feudalizma*, ZHP, Zagreb, 1993.

Sabolović - Krajina, Dijana: Vjerske zajednice i vjeroispovijesti na koprivničkom području, *Podravski zbornik* 17, Koprivnica, 1991, 151-165.

Sekereš, Stjepan: Govor našičkog kraja, *Hrvatski dijalektološki zbornik* 2, Zagreb, 1966, 209 - 301.

Schematismus cleri archi - diocesis zagrabiensis, Zagrabiae, 1868.

Schematismus cleri archi - diocesis zagrabiensis, Zagrabiae, 1917.

Topolski, Kazimir: *Šaptinovci i starokatolički pokret*, Hrvatska starokatolička crkva Sv. Vida, Šaptinovci, 1990. (prigodni bilten)

OLD CATHOLICISM IN THE VILLAGE OF ŠAPTINOVCI

Summary

The article deals with Old Catholicism in the village of Šaptinovci near Našice (Slavonia, Croatia), as one among numerous interesting phenomena illustrating popular religiosity in the Našice area.

Old Catholicism is the movement resulting from reformatory processes which took place in the framework of Catholic Church in Croatia in 1920's. Only few researchers have so far dealt with the causes, phenomenon and activities of movement and they were mostly historians, sociologists or theologians. However, the basic objective of the author's ethnological research is to record and to describe the development of Old Catholic Church, taking as an example the village of Šaptinovci because it is the only still existing Old Catholic Church country parish in Croatia. The ways in which Old Catholicism has reflected and influenced every day life in the village are also analyzed.

(Translated by Irena Naglić)